

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на **ВАЛЕРИ ЙОРДАНОВ ВЪЛЧЕВ** на тема: „**Нихилизмът срещу метафизиката – генезис на неklasическите ценности**” за присъждане на образователната и научна степен „**доктор**”. Област на висше образование: 2. Хуманитарни науки. Професионално направление: 2.3. Философия. Научна специалност: История на философията. Научен ръководител: **доц.д-р Силвия Кръстева**

проф.дфн Иванка Стъпова

Параметри и структуриране на дисертацията – административен ракурс

Представеният за рецензиране дисертационен текст е разработен на 191 страници, от които 181 са основен текст, 10 страници литература. В дисертационния труд са налични **общо три глави и 9 параграфа** към тях. Библиографията съдържа 173 източника: 15 заглавия на латиница (на английски), 158 заглавия на кирилица (на български и руски език). **Авторефератът** представя в синтетичен и анотативен вид съдържанието и същността на дисертационния текст, но истинските авторски тези се разкриват в самата дисертация – достатъчно количествено като обем /181 страници/ и с креативен, собствен поглед към избраната тема от гледна точка на качеството.

Според изискванията са посочени и **три приносни момента**, които изразяват самооценката на дисертанта, а по темата на дисертацията са направени **три публикации**. Валери Вълчев писмено гарантира **авторството** на своя труд и с това категорично отговаря на изискването за етичност и защита на авторските права.

Мотивираща рамка на изследването

Тематичният фокус на представения за рецензиране труд е обвързването, но и категоричното противопоставяне, на две първоначално автономни понятия **/нихилизъм и метафизика/** и сплитането им в процеса на концептуалното експлициране в обща смислова тъкан, за да се потърси **генезиса на неklasическите ценности**.

Когато се запознах с дисертационния текст /на първо четене/, изпитах удовлетворение от факта, че има и други хора, които работят вдъхновено по темата за

ценностите. Това мое задоволство беше подкрепено и потвърдено от начина на представяне на темата и намеренията на автора. В *Увод* дисертантът представя общи характеристики на дисертационния труд, спирайки се на необходими системни параметри. *Тук* са формулирани и следните системоопределящи понятия: *Тезата* на дисертационния труд, която защитава необходимостта от преоценката на ценностите в аспекта на сблъсък на нихилизма и метафизиката като универсален онтологичен и културно-исторически процес на трансформация и генериране на ценностите и на значимостта на ценностите за битието на човека и неговия свят. Сблъсъкът се конструира на полето на философията на Ницше: преоценката на ценностите и трансформацията на човека в свръхчовек посредством собствените му възможности. *Основната задача* на дисертацията е достигане и конструиране на работещата платформа за генериране на нови ценности. *Главната цел* е разглеждането и решаването на проблема с ценностите върху полето на сблъсъка на нихилизма на Ницше и метафизиката. Обосноваването на възможността за нихилизъм към старите ценности и за генезис на новите ценности, позволява да се провери систематичността и изчерпателността на основното твърдение за преоценката на ценностите, за важното за човека в живота и света. Оттук се оформят и заложените *хипотези: първата*, кризата на ценностите се отбелязва с нихилизъм, който подлага всичко заварено на преоценка. В този процес заварените ценности се оценяват вече като „стари“, не функциониращи и спиращи културата и човешкия прогрес. *Втората*, нихилизмът, породен от моменти на дълбока криза, декаданс и упадък, води преоценката до нов жизнен смисъл и дава полето за раждането на нови ценности, осигурява техния генезис, извеждане. А тези нови ценности очертават ново ставане на човешкото, нова проекция на човека. В този смисъл нихилизмът има и глобални аспекти за човека и за цивилизацията. В *актуалност на изследването* дисертантът е прав, когато твърди, че аксиологическата проблематика е винаги актуална и провокира различни мнения и гледни точки. Сблъсъкът на класически и некласически ценности се явява онзи креативен момент, в който избледняват защитаваните тези и кристализират новите, родени именно в този сблъсък и чрез детерминиращия нихилизъм, в резултат на което се налагат нови доминиращи мотиви и съответно преоценка на класическите ценности. В сблъсъка на нихилизма и метафизиката са набелязани проекции към „новата метафизика“, към нейната реализация като съвременна метафизика. В рубриката *„разработеност на проблема“* се дава панорамна картина на изследванията по аксиология, които формират творческата основа за всяко ново изследване. Отделено е подобаващо място на една от

първите публикации у нас, свързани с аксиологията, студията на проф. Исак Паси „Проблемата за ценностите”, както и на други български изследователи, които са фокусирали своето внимание върху аксиологията и базовите понятия, които я изграждат.

Методологията на изследване е обвързана с историко-философски и сравнителен анализ върху концепции и системи, водещи до задълбочено проучване на развитието на проблематиката. Авторът е дефинирал и своята идея за *предмет и обект на изследването* – ако *обектът* е проследяването на първите разработки по аксиология, дефинирането на самата наука аксиология и развитието на базовите аксиологически понятия, както и формите на метафизиката чрез различните философски учения в продължителността на тяхното развитие, то *предметът* на изследването е конструиране на генезиса на неklasическите ценности и на едно общо поле за типика на ценностите с насоченост към универсалните ценности, основани върху радикалните и новаторски възгледи във философията на Фридрих Ницше. Проблемът за преоценката на ценностите и смисълът на битието е заместването на предишния /и остарял/ ценностен фокус от класическите варианти на ценностите с проследяването на генезиса на неklasическите форми, в които се сплитат опозицията към старото и възхода на новото тълкуване на водещите аксиологически понятия.

В така оформената рамка на изследването, формирайки базови понятия и системоорганизиращи фактори, се дава насока към същността и идеите на самата дисертация.

Идеи, тези и анализи, разгледани в дисертационния труд

Структурата на текста представя един изчистен и коректен вариант на разработка на тезите. Развити в три ясно формулирани глави, тезите следват авторския замисъл естествено и плавно.

Първа глава е фокусирана върху същността, възникването и особеностите на аксиологията като плодотворен и плодоносен клон от философията. Затова не изненадват тематичните фокуси на тази глава: аксиологията като наука за ценностите, проследяване на нейния генезис и връзката ѝ с философската антропология и опит да се даде нова класификация на различните видове ценности.

Областта на аксиологията сякаш по един естествен път идва да запълни разредените духовни пространства. Отдавайки обоснова на почит на първопроходците – Рикерт и Винделбанд и неокантианците в областта на аксиологията, дисертантът

въвежда темата за възможните кризи и упадък на дефинираните класически ценности. Именно в сблъсъка на старото с новото се зараждат новите ценности. Техният генезис тръгва от мотивиращата намеса спрямо старите ценности и се налага творческата роля на nihilизма като катализатор в процеса на формирането на новите ценности. Изводът от преоценката налага нов център: животът се превръща в ценност и на почет е човекът, който е силен, стоящ извън християнския морал. Културата изразява „волюта за самоизграждане“. Започва търсенето и произвеждането на нови ценности, те са единствено чрез себенадмогване и развитие на духа, човекът се бори за своето самоутвърждаване. В основата на ценностите се полага човекът и неговото съществуване, неговият смисъл и цели. Способността на човека да оценява налага неговата творческа позиция, както и следващият процес на преоценяване.

Втора глава дисертантът е посветил на особеностите на същността и схващанията за метафизиката. Фокусирайки изследването върху три базови проблема - генезис на метафизиката, класически идеи за метафизиката, немската класическа философия и метафизиката, Валери Велчев проследява най-напред зараждането на философските проблеми, дълбоко заложен от в изследванията на древните гърци. Тази глава е един синтетичен, бърз прочит на историята на философията и благодатната среда за началото на метаракурс към философските идеи. Впоследствие се разглеждат идеите, оформили класическия образ на метафизиката, и накрая във фокуса са философските идеи на изследователите, оформили цялостния блок от идеи при немската класическа философия – Кант, Фихте, Шелинг, Хегел. Те се явяват като своеобразен връх в концептуалния статус на метафизиката като синтез на идеи за света, битието, човека.

Трета глава авторът е посветил на концепцията на Ницше за декаданса, ключовата му позиция за преоценката на всички ценности и на резонанса на тези Ницшеви идеи върху по-нататъшните му следовници.

Адресираната основно към философията на Ницше, тази глава разглежда базови понятия, свързани с кризите, съпътстващи съществуването на ценностите и моментите на тяхната девалвиране. За Ницше упадъкът идва от подмяната на културата с друга, фалшива, а културата става декадентска посредством старите ценности, също така и посредством отказа от всяка ценност. Невъзможният статус на старите ценности да бъдат вечни и несменяеми, практически провокира скритата духовна криза да стане видима и неизбежна. Атаката на Ницше към старите ценности, започвайки и с ролята на Бог в човешкото битие, същевременно провокирането на нов модел на ценностите,

цели изграждането на нов модел на ценности, в чийто център е поставен новият образ и роля на човека. Фактически нихилизмът е явление, свързано с появата на конфликтната ситуация, като е водеща детерминанта и за преоценката на традиционното. Нихилизмът критикува рационалните доводи. „Свръхчовекът“ и „волята за власт“ са следствие на „преоценката на ценностите“. Особено силно е изразена ревизиращата позиция на Ницше в книгата му с притчи.

В „Тъй рече Заратустра“ Ницше пише: „Оценяване значи създаване: чуйте, вие, о, създатели! Самата оценка е съкровище и скъпоценност на всички оценени неща. Едва чрез оценката изниква понятието ценност: без оценката орехът на битието би бил кух. Чуйте вие, о, създатели“ /”Тъй рече Заратустра. Книга за всички и никого“. С., 1990, стр.76/. Легитимирайки активната творческа роля на човека, фактически Ницше, отначало по-завоалирано, а после по-явно, започва да прокарва идеята за преоценка на всички ценности. Не Бог създава, а в традицията на философията на живота, създава човекът. Той е творецът на реалните и възможните значимости. Дори изправен пред пропастта, той си остава човекът-създател – вечният посредник между звяра и свръхчовека. „Човекът е въже, опнато между звяра и свръхчовека – въже над пропаст. Едно опасно откъд, едно опасно сред път, едно опасно поглеждане назад, един опасен трепет и заковане на едно място“ /стр.30 от „Тъй рече Заратустра“/. И още едно доказателство за Ницшевия нихилизъм: „Промяната на ценностите е промяна на създателите. Винаги унищожаване, който трябва да стане създател“ /Ницше, 76/. Очевидно Ницше в притчите си набляга на едновременността на двата компонента: създаване и унищожаване. Създава се, за да бъде унищожено, унищожаване се, за да бъде създадено. Всичко е преходно, както и човекът оценител. Но тъкмо нихилизмът, отрицанието, упадъкът могат да се разглеждат не като отрицателни процеси, а като генериращи механизми в процеса на преоценката. Затова с основание Ницше пише, че ценностите са динамични образувания, релевантни на смяната на променящия се субект.

Заключението на дисертационния текст обобщава изводите на автора. Освен че още веднъж подчертава значимостта на духовните кризи, нихилизма и упадъка на старите ценности в качеството им на генериращ механизъм за преоценката на старите и създаване на нови ценности, авторът отбелязва и факта, че изследването е потвърдило първоначалните му хипотези. Моментите на криза и упадък в човешката история бележат разтърсването на действащия светоглед и са моменти, в които живо и остро се поставя въпросът за ценностите и за самите светогледни начала. Крайният нихилизъм

обаче всъщност задълбочава упадъка и невъзможността да се открие новото. Затова преоценката на полето на сблъсъка между нихилизма и метафизиката трябва да открие новите метафизически начала, да запази истински ценното и да преутвърди онова, без което човешкото развитие не би могло да се случва. Ето как нихилизмът осигурява полето за раждането на нови ценности и оттам на нов проект за човека и за неговия живот. Тези процеси днес са особено засилени предвид глобалната криза и етапите на развитието на глобалния свят.

Творчески сполуки на дисертанта:

- Дисертант Валери Вълчев се е заел с една постоянно актуална творческа тематика – анализирането на проблеми и теми от аксиологията, областта, провокирала много автори и концепции. Противопоставянето, но и колаборацията на две противоположни области – аксиологията като оценъчно-ценностно поле и метафизиката, центрирана от собствено философските теми, в светлината на конструктивното присъствие на нихилизма, в този аспект, като ***избор на тема***, може да се нарече творческа находка и сполука. Поздравления за докторанта и неговия научен ръководител доц. д-р Силвия Кръстева за далновидността и прозорливостта.

- Дисертацията заплита в един творчески възел няколко понятия: ***аксиология, нихилизъм, метафизика, генезис на неklasически ценности***. Пресечната им точка интерпретира вечно новата тема както за статуса на аксиологията като особена територия в полето на философията, така и за нейните базови понятия ценност и оценка.

- Деструкциите, упадъкът, кризите и редукцията на ценностите до нихилизъм, налагат появата на нов подход, който Ницше щедро дарява на философската и метафоричната мисъл – преоценка на ценностите. Крепящият каркас на философията – метафизиката, поставен в режим на несигурност, сякаш се явява провокативната опозиция на нихилизма. ***Ракурсът на търсенето на нов модел за обяснение на старите и налагане на новите ценности, е център на този труд***.

- Дисертантът далновидно се е заел с разкриване на динамиката и ***процеса на преход*** от класически към неklasически ценности, която е изведена във философска форма посредством формулираната от Ницше преоценка на ценностите и във връзка с универсалните ценности.

- Дисертантът е ***представил изчистена, ясна и защитена*** структура на дисертацията. Точно формулираните проблеми и хипотези логично водят и до точната

им аргументация. Текстът е написан ясно и коректно и дава основание за уважение към езиковата култура на автора.

- Адмирации за Валери Вълчев, че в своето изследване е показал уважение към българските изследователи, което в голям брой дисертации липсва.

- Дисертацията на докторант Валери Вълчев може да бъде оформена като монография и несъмнено ще намери своя кръг от читатели.

Ще посоча и няколко бележки за размисъл:

- Ако аксиологията е теория за ценностите и оценките, които, както е съгласен и авторът, са преходни и сменяеми, как е възможна ***универсалната аксиология:***

„Дисертацията представи идеи, които са познати още от древността, но се демонстрираха и като основа на съвременните модели на метафизика и на проекта за ***една универсална аксиология***, като всичко това определя за цялата модерност, включително и за настъпващата глобална цивилизация, търсенето на смисъла на съществуването”

- ***Истина, добро и красота*** са класическата троица на вечните ценности. Смята ли авторът, че те са абстрактни формулировки, като универсални ценности, които всяко време и нова преоценка запълва със съответно на времето и идеалите ценности. Кое от трите има несменяемо съдържание и има валидност за всяко общество. Лично аз смятам, че това са моралните ценности.

Заключение:

Въз основа на добре конструирания дисертационен текст на тема: „Нихилизмът срещу метафизиката – генезис на некласическите ценности“ и изграждането на балансирано включване на трите глави на дисертацията, следвайки изпълнението на първоначално заложените тези, цели, задачи и хипотези, убедено гласувам с ДА за присъждане на образователната и научна степен „доктор” на докторант ВАЛЕРИ ЙОРДАНОВ ВЪЛЧЕВ в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки. Професионално направление: 2.3. Философия. Научна специалност: История на философията.

юни, 2023

проф.дфн Иванка Георгиева Стънова